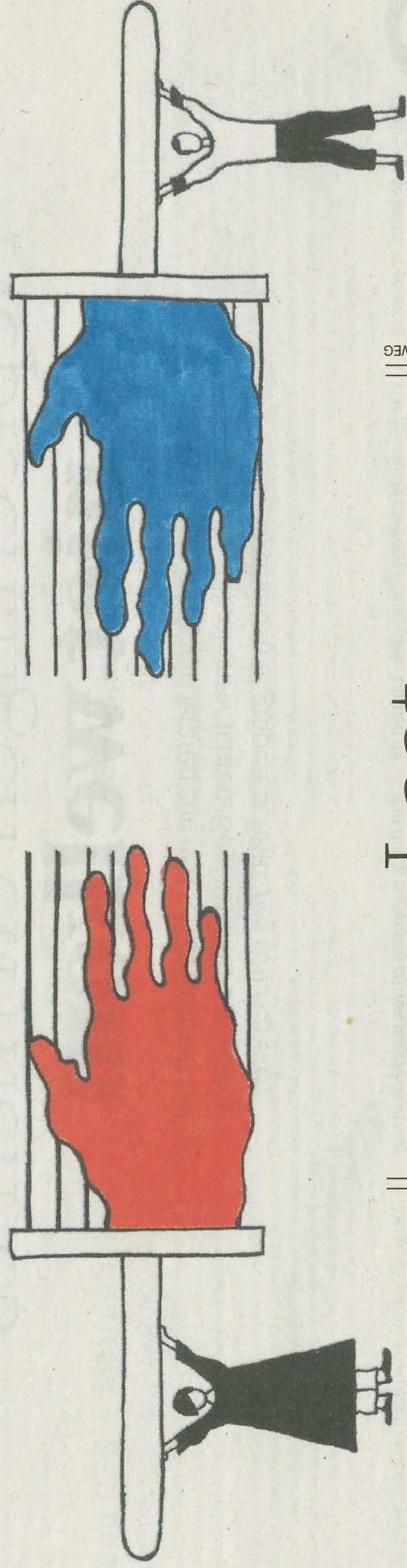

Patrick de Vries is diplomatiek adviseur in de Golfstaten en in Brussel.

ILLUSTRATIE LARS ZUIDWEG

Laat cultuur de kloof tussen Arabische wereld en Europa dichten

Arabische hervormers voelen zich door Europa niet begrepen. Waarom zetten we kunst niet in als diplomatiek middel tussen de Arabische en Europese wereld, vraagt *Patrick de Vries* zich af.

Langs de boulevard van de Libanese hoofdstad Beirut hingen trouwjurken. Ze waren opgehangen door de Libanese kunstenaars Mireille Honein, uit protest tegen een wet die bepaalt dat verkrachters vrijuit gaan als ze met hun slachtoffer trouwen. Het deed veel stof opwaaien in zowel progressieve als conservatieve hoek.

Dat is wat kunst doet. Kunst daagt uit, verandert invalshoeken, brengt mensen bij elkaar. Kunst vergroot tegenstellingen en vormt tegelijk een verbindende factor, bijvoorbeeld in heikele politieke kwesties. Waarom zetten we kunst en cultuur dan niet vaker in als diplomatiek middel tussen de Arabische en Europese wereld?

Veel Arabische landen zien drie existentiële bedreigingen. Eén: de toenemende invloed van Iran, bestuurd door conservatieve ayatollahs. Twee: de ontneembare ambities van verschillende stromingen in de politieke islam die een veel

minder gematigde agenda hebben dan zij eerst predikten. Drie: de lage olieprijs. Al geldt bij dit derde punt wel dat deze devaluatie ertoe leidt dat meer buitenlandse investeringen nodig zijn om economieën te diversificeren. Dat zet weer de deur open naar sociaal-economische hervormingen.

Arabische landen als Egypte, Saoedie-Arabië en Jordanië vinden Europa vaak naïef als het gaat om de toenemende invloed van Iran en de opkomst van de politieke islam. Gaat het om de hervormingen, dan zou Europa weer te cynisch zijn.

Gezien uit Arabisch perspectief heeft de Iraanse Revolutionaire Garde de jaren waarin over een nucleair akkoord werd onderhandeld gebruikt om Hezbollah in Libanon, shi'itische milities in Irak, Houti's in Yemen en fundamentalisten in de Hoorn van Afrika van wapens en andere steun te voorzien. Voor dit destabiliserend effect heeft Brussel veel te weinig oog, zeggen veel landen in de regio. Het leidt ertoe dat Arabische landen, zelfs de Golfstaten, op dit punt

OPINIE

Midden-Oosten

dichter bij Israël staan dan bij Europa. Zij hebben ook gezien hoe op verschillende momenten politieke islampartijen (Hamas, de Moslimbroeders in Egypte en Erdogan's AK-partij) aan de macht kwamen via democratische verkiezingen - het westerse middel bij uitstek. Eenmaal gekozen zetten zulke partijen democratische basisprincipes opzij ten faveure van ideologisch-religieuze einddoelen.

Arabisch landen ergeren zich ook aan de argwaan waarmee Europa de hervormingsagenda van verschillende landen in de Arabische regio - hoe onvolkomen die ook mag lijken - bekijkt. Hervormers in het Midden-Oosten voelen zich door Europa niet gesteund en begrepen. Mede daarvoor overheersen hardnekkige stereotypen over Europa - althans in Arabische ogen. Europa is volgens hen een oud, koloniaal en geopolitiek weinig relevant continent, waar xenofobie en vooral islamofobie vrij spel hebben. Een continent dat zelden over 'belangen' en vooral over 'waarden' spreekt. Europa op zijn beurt ziet in de Arabische regio vooral problemen die hun samenlevingen conservatief houden en verdeeldheid zaaien door extremistische groeperingen te steunen.

Deze beeldvorming is over en weer kortzichtig, vergroot argwaan en is een slecht vertrekpunt om complexe gemeenschappelijke problemen op te lossen.

Daarom moet er meer begrip komen voor elkaars achtergrond en drijfveren. Niet alleen op politiek niveau, maar juist ook tussen *civil societies*, het geheel van organisaties en burgergroepen die buiten de sfeer van de overheid maatschappelijke belangen vertegenwoordigen - van onderop dus. Culturele diplomatie zal de problemen tussen de EU en de Arabische regio uiteraard niet oplossen, maar het is wel een manier om vastgeroeste denkbeelden te doorbreken en zou daarom over de volle breedte van de buitenlandse politiek meer aandacht verdienen.

Gelukkig beginnen we niet helemaal bij nul. Onder aanvoering van buitenlandvertegenwoordiger Federica Mogherini presenteerde de Europese Commissie in 2016 'strategie voor internationale culturele relaties'. Zij pleit culturele diplomatie als strategisch instrument om bruggen te bouwen in de Europese buitenlandse politiek. En het is evident dat Europa grote belangen heeft in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, binnen een geopolitieke realiteit waarin Rusland, de VS en China zich hard opstellen.

Parijs heeft de eerste stappen al gezet: het Louvre heeft een museum in Abu Dhabi geopend en Parijs heeft afgesproken een omvangrijk cultureel centrum in Saoedi-Arabië neer te zetten. Het idee is dat zulke *soft power* Europese politieke *hard power* ondersteunt: meer weten en begrijpen leidt tot meer invloed. Op drie manieren kan Brussel nuttig investeren in uitwisseling met het Midden-Oosten.

| 1. |

Cultuur is niet om mee te pronken, het is een middel om het debat aan te gaan over maatschappelijke thema's en om wederzijds inlevingsvermogen te kweken. In 2018 werd de gehele private collectie van de gerenommeerde Barjeel Art Foundation in de Verenigde Arabische Emiraten tentoongesteld. Deze expositie geeft een politiek historisch overzicht van Arabisch nationalisme, politieke onderdrukking en de veranderende positie van de vrouw. Onder meer de Egyptische kunstenaress Inji Efflatoun verbeeldt op de tentoonstelling haar periode in gevangenschap in Egypte.

Aan de andere kant stelde het Amsterdams

Greenbox-museum hedendaagse Saoedische kunst tentoon, juist om aandacht te richten op wat daar nu al aan modernisering gebeurt, met kunstwerken van onder meer de vooraanstaande Ahmed Mater die met elkaar verbonden conflicten tussen religie, politiek en wetenschap belichten.

Dergelijke tentoonstellingen hebben gemeen dat ze aan ontwikkelingen als migratie, positie van de vrouw, conflicten en extremisme uitleg en context geven. Uiteindelijk kan cultuur een verbindende factor in heikele politieke kwesties worden.

Dat gaat natuurlijk niet lukken met de vertoening van twee Arabische films in Lissabon en een Finse muziekvoorstelling in Beiroet. Brussel moet veel harder inzetten op een bredere Europees-Arabisch dialoog om de *mindset* daadwerkelijk te beïnvloeden. Nu wordt er vooral over en langs elkaar heen gesproken. De bereidheid elkaars perspectief - en daarmee elkaars belangen - te zien, is gering.

| 2. |

Europa kan nadrukkelijker samenwerking zoeken op gebied van stedelijke ontwikkeling, architecten, ontwerpers, waterexperts en stadsplanners uit beide regio's die samenwerken bij grote infrastructuur projecten en visies uitwisselen over de rol van steden in de 21ste eeuw. Hoe gaan we om met waterschaarste? Hoe bevorderen we groene steden? Kan kunstmatige intelligentie een rol spelen bij stadsplanning? Dit gaat over innovatie en economische kansen. Nieuwe ideeën breken markten open. Brussel moet publiek-private samenwerking op dit terrein stimuleren.

| 3. |

Veel meer jonge kunstenaars uit landen als Saoedi-Arabië, Egypte en Libanon moeten met hun Europese generatiegenoten studeren. Filmacademies en conservatoria in Amsterdam en Kaïro, mode-instituten in Beiroet en Londen, kunstacademies in Parijs, Athene en, wie weet, ooit in Bagdad, zouden met steun van Brussel gezamenlijke masterprogramma's kunnen ontwikkelen. Nieuwe generaties Arabische en Europese kunstenaars die samen films, theater en kunst maken en elkaars denkbeelden beïnvloeden door op een andere manier naar samenlevingen te kijken. Dat zijn generaties vrouwen en mannen die over twintig jaar met elkaar aan de onderhandelingsstafel zitten over complexe maatschappelijke vraagstukken. Maak hiervoor een Europees-Arabisch cultureel fonds vrij.

Europa ontwikkelt zich langzaam - en via crises van de euro tot de Oekraïne en migratie - van een 'waardenproject' naar een 'machtsproject'. De Arabische wereld denkt in termen van macht, maar verschillende Arabische landen zoeken ook een meer gematigde waardenrichting. Culturele uitwisseling kan daarbij helpen en Mogherini moet daarbij een scherpere keuze voor het Midden-Oosten durven maken.

Met vijftien miljoen moslims in Europa uit vooral het Midden-Oosten maken Arabische perspectieven onvermijdelijk onderdeel uit van Europees denken. Rusland, China en de VS zien de wereld in toenemende mate door de bril van tegengestelde belangen. Als Europa zijn model van convergerende belangen wil handhaven, zal het anderen beter moeten begrijpen en de eigen belangen en waarden met meer kracht voor het voetlicht moeten brengen. Cultuur als verbinding en onderdeel van belangen politiek. Juist daar waar de onderlinge problemen het grootst zijn.

A ltijd leuk als consulent binnenlopen en vragen gaan stellen. De rechtspraak vroeg vorig jaar of het op eigen kracht uit de rode cijfers kon raken. Het antwoord was er vorige week, van BCG, de *Boston Consulting Group*. Antwoord: nee, dat zal niet lukken.

Waarmee rechtspraak en kabinet in een patstelling zijn beland. In de logistiek, de ondersteuning en taakverdeling zit ruimte. Sluiting van kleine vestigingen (Assen, Alkmaar, Roermond, Zutphen e.d.) levert ook wat op, maar genoeg is het allemaal niet.

Het rapport laat nu voor de rechtspraak zien wat eerder ook al voor de gefinancierde rechtsbijstand bleek. De hele rechtspraak kampt met stevige financiële achterstand, over een langere periode. De crisgeluiden, een vast thema in deze rubriek, zijn nu voor de rechtspraak onderbouwd. Interessant is dat de oorzaak niet alleen bezuinigingen of tegenvallers zijn, door de mislukte digitalisering. In de rechtspleging zelf veranderde er het nodige - en dat is eigenlijk interessant. Er wordt al jaren minder geprocedeerd bij de rechter, maar (en wie) er de zittingzaal binnenkomen blijft gecompliceerder en tijdrovender. De rechtspleging lijkt zichzelf vast te draaien. De consultants stelden vast dat de juridische 'toetsingskaders' ingewikkelder zijn geworden. Zowel de hogere rechter als de wetgever heeft de neiging nogmen verder te verfijnen, immer op zoek naar nóg scherper geslepen rechtvaardigheid. Europese regelgeving, vaak niet zo bekend vaker aangehaald wat tijd en aandacht kost. Weliswaar komen er minder burgers naar de rechtbank, maar die er komen zijn mondiger en veeleisender. Ook voor hun advocaten. Die zijn zich dan ook meer gaan specialiseren. Dat leidt dan weer tot meer kennis en tot hogere eisen aan de rechter. En dus tot langere zittingen, meer ingediende stukken, langere verweren en dito ingewikkelder uitspraken.

Het aantal belanghebbende partijen bij een zaak neemt volgens het onderzoek door nieuwe wetten incidenteel ook toe. Ook dat veroorzaakt langere zittingen, die ingewikkelder te plannen zijn. Verder worden inge-

diende stukken omvangrijker. Internet maakt informatie immers makkelijker toegankelijk en reproduceerbaar. In een kleine strafzaak maakte ik een advocaat mee die op de zitting 400 pagina's uitgeprinte *WhatsApp* communicatie overhandigde. Of de rechter er even kennis van kon nemen? De lichte zaken zijn veelal verdwenen: afgevangen met hogere griffierechten, verschoven naar andere instanties, zoals het Openbaar Ministerie.

De rechter steeds meer standaardteksten en modeluitspraken gebruikt, zelf ook databanken kan raadplegen en met digitaal voorbereekte dossiers kan werken, weegt daar onvoldoende tegenop. De conclusie van BCG is dat de behalve het afgelopen decennium met circa 30 procent is toegelopen van de rechters. De conclusie lijkt onvermijdelijk: dit houdt voorlopig ook niet op. Aan rechtspraak valt vaak ook niet zo veel te maken, althans op de werkvloer. Organisatie en werkproces zijn ingesnoerd in wetten en regels. Er is 2,2 miljoen te besparen als het aangetekend opsturen van processtukken wordt gestaakt. Alleen, het is verplicht. Zaakstromen tussen gerechten verdelen op basis van capaciteit. Eventueel lokaal specialisatie toestaan of specifiek personeelsbeleid voeren. De omvang van processtukken indammen - een rechtbankpresident is gekneveld en de wetgever realiseert zich niet wat ie heeft aangericht.

Het werk is bovendien enorm kwetsbaar. Een dure strafzaak waar rechters dagen dossiers voor lezen, kan in één keer afgeschreven worden als blijkt dat reclassering of psychiater het rapport te laat indienen. Zaak uitgesteld. Standaardiseren van werkstromen zijn geen sterke punten, zacht gezegd. Rechtbankmanagers hebben zelden *real time* inzicht in aantallen en type zaken, in behandeltijden, in personeelskosten per rechtsgebied. Daardoor blijven 'best practices' onbekend en kan men niet leren - niet van zichzelf en niet van elkaar. Wat effectief is en wat efficiënt binnen de rechtspraak, is meestal een raadsel. Die BCG-jongens zullen af en toe ook best wel gelachen hebben.

Maar de rechters zitten er maar mee. En wij ook.

DE RECHTSSTAAT

Folkert Jensma

De rechtspraak lijkt zichzelf vast te draaien

Folkert Jensma

is juridisch

commentator.

Twitter:

@folkertjensma

